

УДК 687:745.03

**ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКТИВНИХ РІШЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ОДЯГУ**

I. О. ЗАСОРНОВА, М. Т. СТЕЦКО

Хмельницький національний університет

Становлення і розвиток України супроводжується відновленням національних традицій і, як наслідок, виробу, оздобленої вишивкою, користуються великим попитом у споживачів. Тому виникає потреба розробки конструктивних рішень швейних виробів, які враховують українські традиції.

При розробці конструктивних рішень жіночих виробів потрібно вирішувати чотири блоки питань: 1) вивчення сучасних проблем розробки моделей одягу; 2) створення методичних передумов процесу розробки моделей; 3) дослідження конструктивних рішень українського національного жіночого одягу; 4) розроблення ескізів моделей сучасних жіночих виробів, побудова конструкцій, що враховує особливості конструктивних рішень національного жіночого одягу.

Ніколаєвою Т.О., Булгаковою-Ситник Л.П. та іншими мистецтвознавцями виділено чотири види українського національного одягу XIX століття: верхній, нагрудний, натільний і поясний [1]. Серед них виділено три основних силуети: прямий, напівприлеглий, трапецієподібний [2]. Довжина, форма і пропорції одягу залежали від призначення та сезону. Основним плечовим жіночим верхнім одягом з рукавами є: свита, жупан, кожух, контуш, сердак, юпка тощо; без рукавів: кептар, керсетка, лейбик [3] тощо. До натільного виду одягу відносяться сорочки. Поясний жіночий одяг це: фартух, шорц, плахта, літник, запаска, димка, дерга, андорак тощо.

До верхнього плечового одягу віднесено зимовий і демісезонний одяг прилеглого або напівприлеглого силуету з розширенням від лінії талії до низу виробу. За конструктивними ознаками верхній одяг можна поділити на дві основні групи: відрізний по лінії талії; невідрізний по лінії талії.

В одязі відрізненому по лінії талії верхню частину виробу виготовляли у більшості випадків прилеглою або напівприлеглою. Стан складався з середньої і бічних частин з членуваннями від пройми до талії або від плеча до талії. Спинка: з середньої і бічних частин з членуваннями від пройми до талії або від плеча до талії. Також спинку виготовляли з декількома членуваннями і з середнім швом.

Нижню частину виготовляли трапецієподібної форми. Для надання об'ємної форми по лінії талії закладали складки: на пілочці односторонні; на спинці – по боках односторонні, по центру одна зустрічна або заціпи. Часто виготовляли нижню частину з вертикальними бічними клинами на пілочці і спинці. Довжина розглянутих виробів – довгі, до лінії коліна, до лінії стегон.

Невідрізний одяг був прилеглим або напівприлеглим у верхній частині (до талії), у нижній (від талії) – розширений до низу. Спинка була з середнім

швом або суцільна. Довжина таких виробів: до середини стегон; до коліна. Рідко, але зустрічався одяг, у якому стан і спинка викроєні суцільно, без плечових швів.

Більшість комірв у верхньому жіночому одязі відкладні, рідше – стоячий. Рукави: вшивні двошовні; цільнокрійні. Низ рукавів обробляли відворотами, або без них.

Кишені: бічні прорізні з ланцями; листочкою; накладні; в швах. Застібка центральна на петлі і гудзики або на гачки. Деякі вироби із зміщеною застібкою. Пояси верхнього одягу широкі - до 30 см, довжиною до 300 см.

Надзвичайно широко розповсюджено одяг, який є похідним від двох попередніх груп. Це одяг частково відрізний, наприклад, з суцільним станом і відрізною по талії спинкою; з суцільними середніми частинами стану та спинки і відрізними по талії бочками.

До нагрудного виду віднесено безрукавний одяг і вироби з короткими рукавами. Залежно від використовуваного матеріалу і призначення, нагрудний одяг був прямого, напівприлеглого або прилеглого силуету. Одяг такого виду звужений до лінії талії або до лінії грудей, нижче – розширений. Стан і спинка суцільні або складаються з середніх частин і бічних. На спинці часто розташовано по два або три членування. Якщо виріб прилеглого силуету, то спинку виготовляли з середнім швом.

Горловина: з стоячим коміром; відкладним; без коміра з неглибоким вирізом. Кишені найчастіше накладні або без кишень. Застібка центральна на петлі і гудзики або на гачки.

Низ нагрудного відрізного по лінії талії одягу, часто оздоблювали пришитими заокругленими ланцями чи баскою. Довжина виробів цього виду – до талії, до середини стегон.

До поясного одягу віднесені: прямокутні суцільні полотнища тканини, якими жінки обмотували стегна; частково зшиті полотнища тканини; спідниці; фартухи.

В українській культурі поясний одяг є багат шаровим і об'ємним. В більшості випадків його одягали на довгі натільні сорочки. Обгортали фігуру декількома полотнами тканини, які утримувались за допомогою поясу. Нижній кут такого одягу заправляли під пояс. Пояси шириною від 3 до 15 см, довжиною до 300 см.

Для надання об'ємної форми поясним виробам, спідниці виготовляли широкими із складками або зборками по талії. Часто низ спідниць оздоблювали зборками. Фартухи були суцільні прямі або трапецієподібної форми зшиті з двох частин із вертикальними складками або зборками по талії. Трапецію утворювали складки. Наприклад, по сім вертикальних з обох боків у верхній частині і сім горизонтальних у нижній. Це вироби святкового призначення, вони виникли на початку ХХ століття в деяких регіонах України, у тому числі, на Поділлі. Довжина поясних виробів нижче лінії коліна або довгі. Фартухи коротші поясного одягу на 10-20 см. Застібка спідниць – гачок.

Найбільшою різноманітністю з поміж усіх традиційних видів одягу вирізняється українська сорочка. Вона здавна носилась, як натільний одяг і складала основу українського національного костюму.

Українська сорочка – це нижня жіноча білизна, яку виготовляли трапецієподібної або прямої силуетної форми, що забезпечувало необхідний повітряний прошарок та свободу рухів.

Дослідження національної сорочки, її декорування, технік вишивання і семантики орнаментів належать науковцям: Городцову В.А., Динцесу Л.А., Амброзу А.К., Фалесвій В.А., Масловій Г.С., Нікішенку Ю.І., Куксюк А.А., Васильєвій І.В., Кара-Васильєвій Т.В., Булгаковій-Ситник Л.П. та іншим [4-6].

Визначено, що крій є основною характеристикою українських сорочок. В еволюції крою сорочок чітко відображені такі народні принципи створення одягу як раціональність, функціональність, знаковість, технічність та спадкоємність традицій. Крім того, в національному українському крої знайшли своє відображення і такі сучасні методи проектування як комбінаторика, трансформація, безрозмірність, прямолінійність ліній крою тощо. Сорочку використовували, як натільний одяг, яка складала основу українського національного костюму. Тому головними силуетними формами були: трапецієподібна та пряма, задля забезпечення необхідного повітряного прошарку та свободи рухів.

В залежності від типу крою сорочки виготовляли з одного або двох шматків полотна (верхня частина – із м'якшого і тоншого полотна; нижня частина – товстіша, з додаванням різних волокон).

Всі досліджені авторами сорочки можна поділити на два основні види: сорочки без уставок; сорочки з уставками. Уставкаю називається ластовиця, яка могла бути у формі ромбу (ромбовидна) та квадрату або прямокутника. У давні часи вважалося, що перехрестя чотирьох швів на ділянці підпахвової западини несе негативну енергетику.

Тому майстрині на цю ділянку пришивали уставку, яка, на їх думку, захищала енергетику людини. З часом ці знання забувались та люди переставали у них вірити, таким чином з'явився одяг без уставок. Даний тип сорочок характеризувався тим, що уставка (ластовиця) стала суцільновикроєна з рукавом.

Найпоширенішою є сорочка, що за типом крою без уставки, оскільки її крій є найпростіший і передбачав меншу кількість деталей, ніж сорочка з уставкаю. На рис. 1 зображено сорочки за типом крою з уставкаю та без уставки.

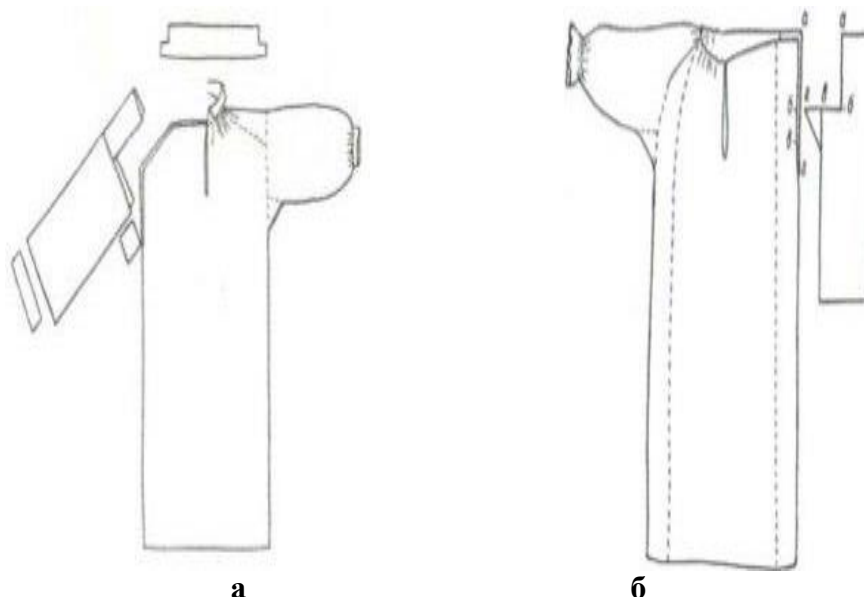


Рис. 1. Зображення українських національних сорочок за видом:
а – з уставкою; б – без уставки

Особливості конструктивних рішень взяті із опрацьованих літературних джерел [7], із документації Хмельницького обласного краєзнавчого музею (ХОКМ), зразків національного одягу та розповідей мистецтвознавців.

Художниця Прибильська Є.І. відзначила, що “в народному костюмі конструкція і орнаментация є одним цілим, причому в більшості випадків саме орнамент є головною композиційною характеристикою одягу” [8].

Залежно від виду та конструкції, одяг декорували: шнурами, обшивками, тасьмою, китицями з ниток, мереживом, деякими фабричними тканинами (оксамитом, шовком), стрічками, шкірою, хутром. Орнаменти вишивки доповнювали стеклярусом, бісером, блискітками. Однаково оздоблених вишивкою виробів в українському одязі майже не було. Кожен виріб — індивідуальний, але орнаменти підбирали і розташовували так, щоб вони гармонували між собою за кольором, тематикою, пропорціями, були “однокореневими і спорідненими” [9].

Оздоблення вишивкою національного одягу виконували, враховуючи вид орнаменту, конструктивні ознаки, підбір кольорової гамми. Вивчення українського традиційного одягу має практичне значення: на основі перерахованих складових можливо створювати сучасні моделі одягу [10-12]. Одяг, оздоблений орнаментами вишивки, набуває національного різноманіття, продовжує традиції нашого народу [13, 14]. Вишивка в одязі – це його головна композиційна характеристика, яка надає йому святковості і виразності [15].

При дослідженні конструктивних рішень українського національного жіночого одягу проаналізовано їх суттєві ознаки, які можливо використати в сучасних моделях жіночого одягу.

Запропоновані в роботі алгоритм виконання робіт і принципи щодо дослідження національного одягу і розробки на цій основі нових конструктивних рішень можуть бути ефективно використані при проектуванні сучасних моделей жіночих виробів, придатних до виготовлення у масовому виробництві одягу.

Наступним завданням є досягнення високого рівня художньої довершеності сучасних жіночих виробів. Для цього виникає потреба в дослідженні місць розташування орнаментальних композицій на деталях національного одягу, технік виконання, кольорової гами, наповненості вишивки та композиційної довершеності символіки.

Література

1. Булгакова Л.П. Особливості хутряних безрукавок Поділля / Л.П. Булгакова // Наукові записки. – Т., 1997. – Ч.ІІ. – С. 310-321.
2. Орленко Л.В. Терминологический словарь одежды / Орленко Л.В. - М.: Легпромбытиздат, 1996. – 345 с.
3. Ніколаєва Т.В. Історія українського костюма / Т.В. Ніколаєва [Л. З. Васиної, Л. Міненко, Т. Ніколаєвої та ін.]. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.
4. Кара-Васильєва Т.В. Українська вишивка : Альбом / Т.В. Кара-Васильєва. К.: Мистецтво, 1993. – 264 с.
5. Нікішенко Ю.І. Символіка окремих геометричних орнаментів української вишивки / Ю.І. Нікішенко // Наукові записки. – Т. 20-21. – К.: КМ Академія, 2002. – С. 76-80.
6. Амброз А.К. Раннеземледельческий культовый символ (“ромб с крючками”) / А.К. Амброз // Советская археология – 1965. – №3. – С. 11–22.
7. Український народний одяг: Етнографічний словник / К.І. Матейко. – К.: Наук. думка, 1996. – 196 с.
8. Українська художниця Прибильська Євгенія Іванівна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.veselynivka.com.ua.
9. Білевич А.Ю. Систематизація складових компонентів українського національного костюма для дітей / А.Ю. Білевич, Ю.В. Плішка // Легка промисловість. – 2007. – №2. – С. 54-55.
10. Славінська А.Л. Інтерпретація функціонального варіювання національного костюма в методах проектування сучасного одягу / А.Л. Славінська // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2006. – №3. – С. 66-71.
11. Баранова А.І. Визначення композиційно-технологічних ознак українського народного костюма в проектуванні колекцій сучасного одягу / А.І. Баранова, Т.В. Ніколаєва // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2009. – №5. – С. 100-106.
12. Бохонько О.П. Дослідження українського народного костюму як основи для розробки сучасного одягу / О.П. Бохонько, Ю.Б. Устьян // Новітні технології, матеріали та дизайн в легкій промисловості: збірник наукових праць викладачів інституту технологій, дизайну та сервісу за результатами науково-дослідної роботи за 2004-2005 р.р. – Хмельницький: ХНУ. – 2005. – С. 66-69.
13. Slavinska A. Capsulal approach to celebrity of ethnic embroidery in formation of modern wardrobe / A. Slavinska, O. Syrotenko, I. Zasornova, O. Zasornov // Proceeding of the International Conference on technics, technologies and education ICTTE 2019, 16-18.10.2019, Yambol. – 2019. – P. 395–404.
14. Slavinskaya A. Ethnic designer component of clothes' decoration techniques using embroidery / A. Slavinskaya, O.Syrotenko, I. Zasornova, A. Zasornov // Vlakna & Textil. Volume 26. – №4. – 2019. – P. 69-83.
15. Ткачук Т.М. Історія досліджень змістового значення трипільсько-кукутенської орнаменталії: Енциклопедія трипільської цивілізації / За ред. С.М. Платонова, С.О. Тарути – К., 2004. – Т.2. – С. 434-451.